

dr Mariusz Antoni KAMIŃSKI¹

ROLA ŻANDARMERII WOJSKOWEJ W ZWALCZANIU TERRORYZMU PO UCHWALENIU USTAWY O DZIAŁANIACH ANTYTERRORYSTYCZNYCH

Słowa kluczowe: *Żandarmeria Wojskowa, Siły Zbrojne RP, antyterroryzm, kontrterroryzm, prawo obronne*

STRESZCZENIE

Celem artykułu jest analiza zadań i uprawnień Żandarmerii Wojskowej w przeciwdziałaniu i zwalczaniu terroryzmu oraz działaniach kontrterrorystycznych. Uchwalenie w 2016 ustawy o działaniach antyterrorystycznych w istotny sposób wzmocniło pozycję Żandarmerii Wojskowej. Ponadto nowe rozwiązania prawne przyczyniły się do skuteczniejszej współpracy Sił Zbrojnych RP z Policją oraz innymi służbami odpowiedzialnymi za bezpieczeństwo państwa.

Uwagi wstępne

Zmiany w międzynarodowym środowisku bezpieczeństwa, zwłaszcza wzrost poziomu zagrożenia terrorystycznego oraz ewolucja metod stosowanych przez terrorystów, wymusiły na krajach Europy Zachodniej nowe spojrzenie na problematykę bezpieczeństwa państwa. Oznaczało to konieczność podejmowaniem działań zmierzających do dostosowania systemów antyterrorystycznych do nowych realiów. Jednym z efektów tego procesu były zmiany jakie zaszły w ustawodawstwie państw członkowskich Unii Europejskiej². Ta kwestia dotyczy również Polski i choć nasz

¹ Towarzystwo Wiedzy Obronnej

² Zob. więcej na temat ustawodawstwa antyterrorystycznego państw UE: T. Bąk, *Systemy antyterrorystyczne państw Unii Europejskiej*, Rzeszów-Szczecin 2015, s. 12–38.

kraj nie stał się dotychczas celem bezpośredniego ataku terrorystycznego, to takie niebezpieczeństwo jest absolutnie realne, biorąc pod uwagę nasz udział w międzynarodowej koalicji antyterrorystycznej.

Tymczasem obowiązujące w naszym kraju do 2016 roku przepisy dotyczące kwestii zapobiegania i zwalczania terroryzmu miały charakter bardzo rozproszony i nie gwarantowały adekwatnych instrumentów prawno-organizacyjnych względem narastających zagrożeń. Dlatego też podjęto prace nad uchwaleniem ustawy o działaniach antyterrorystycznych, której głównym celem było podniesienie efektywności systemu antyterrorystycznego. W założeniu wnioskodawców nowe przepisy miały pomóc w efektywnym zapobieganiu zdarzeniom o charakterze terrorystycznym, a w przypadku ich wystąpienia na szybkie i skuteczne przeprowadzenie działań kontrterrorystycznych. Jak podkreślono w uzasadnieniu do projektu ustawy: „*Polska musi posiadać odpowiednie instrumenty służące właściwemu rozpoznawaniu i ocenianiu zagrożeń oraz skutecznemu przeciwdziałaniu ewentualnym zdarzeniom. W przypadku ataku terrorystycznego Polska musi być przygotowana do podjęcia natychmiastowych i adekwatnych środków reagowania, a także usuwania jego skutków. Osiągnięcie tych celów wymaga zapewnienia mechanizmów współpracy wszystkich służb, organów i instytucji zaangażowanych w szeroko rozumiane działania antyterrorystyczne, jak również władz lokalnych, sektora prywatnego oraz całego społeczeństwa*”³.

Jednym z efektów ustawy o działaniach antyterrorystycznych miała być również lepsza i skuteczniejsza współpraca Sił Zbrojnych RP z Policją oraz innymi służbami odpowiedzialnymi za bezpieczeństwo państwa. Formacją, która od lat odgrywa ważną rolę w tej dziedzinie jest Żandarmeria Wojskowa. Tak więc uchwalenie nowych przepisów musiało się również wiązać ze wzmocnieniem jej pozycji.

Dlatego celem niniejszego artykułu jest analiza zadań i uprawnień Żandarmerii Wojskowej w przeciwdziałaniu i zwalczaniu terroryzmu (w tym w działaniach kontrterrorystycznych) po uchwaleniu ustawy o działaniach antyterrorystycznych w 2016 roku.

Ustawa o działaniach antyterrorystycznych

Uchwalona 10 czerwca 2016 roku⁴ ma charakter integrujący działania podmiotów krajowego systemu antyterrorystycznego z jasnym wskazaniem odpowie-

³ Projekt ustawy o działaniach antyterrorystycznych (Druk sejmowy nr 516, VIII kadencja Sejmu RP) s. 1.

⁴ Ustawa z dnia 10 czerwca 2016 r. o działaniach antyterrorystycznych (Dz. U. z 2016 r. poz. 904). Dalej jako „ustawa o działaniach antyterrorystycznych”.

działności w poszczególnych obszarach. Wiodąca rola w tym zakresie przypadła Agencji Bezpieczeństwa Wewnętrznego oraz ministrowi właściwemu do spraw wewnętrznych. Zgodnie z nowymi przepisami to Szef Agencji Bezpieczeństwa Wewnętrznego odpowiada za zapobieganie zdarzeniom o charakterze terrorystycznym, zaś minister właściwy do spraw wewnętrznych odpowiada za przygotowanie do przejmowania kontroli nad zdarzeniami o charakterze terrorystycznym w drodze zaplanowanych przedsięwzięć, reagowanie w przypadku wystąpienia takich zdarzeń oraz odtwarzanie zasobów przeznaczonych do reagowania na te zdarzenia⁵. Ustawa ustanowiła również cztery rodzaje stopni alarmowych, które można wprowadzić swoim zarządzeniem Prezes Rady Ministrów (po zasięgnięciu opinii ministra właściwego do spraw wewnętrznych i Szefa ABW)⁶:

- Pierwszy – ALFA można wprowadzić w przypadku uzyskania informacji o możliwości wystąpienia zdarzenia o charakterze terrorystycznym, którego rodzaj i zakres jest trudny do przewidzenia.
- Drugi – BRAVO można wprowadzić w przypadku zaistnienia zwiększonego i przewidywalnego zagrożenia wystąpieniem zdarzenia o charakterze terrorystycznym, jednak konkretny cel ataku nie został zidentyfikowany.
- Trzeci – CHARLIE można wprowadzić w przypadku wystąpienia zdarzenia potwierdzającego prawdopodobny cel ataku o charakterze terrorystycznym, godzącego w: bezpieczeństwo lub porządek publiczny, bezpieczeństwo Rzeczypospolitej Polskiej, bezpieczeństwo innego państwa lub organizacji międzynarodowej. Inne przesłanki to uzyskanie wiarygodnych i potwierdzonych informacji o planowanym zdarzeniu o charakterze terrorystycznym na obszarze kraju oraz o planowanym zdarzeniu o charakterze terrorystycznym, którego skutki mogą dotyczyć obywateli polskich przebywających za granicą lub instytucji polskich albo polskiej infrastruktury mieszczących się poza granicami RP.
- Czwarty – DELTA można wprowadzić w przypadku wystąpienia zdarzenia o charakterze terrorystycznym powodującego zagrożenie bezpieczeństwa lub porządku publicznego, bezpieczeństwa Rzeczypospolitej Polskiej, bezpieczeństwa innego państwa lub organizacji międzynarodowej. Ponadto, gdy uzyskane informacje wskazują na zaawansowaną fazę przygotowań do zdarzenia o charakterze terrorystycznym na terytorium RP oraz gdy uzyskane informacje wskazują na zaawansowaną fazę przygotowań do zdarzenia o charakterze terrorystycznym, które ma być wymierzone w obywateli polskich przebywających za granicą lub w instytucji

⁵ Ibidem art. 3.

⁶ Ibidem art. 15. W przypadkach niecierpiących zwłoki stopień alarmowy może wprowadzić minister właściwy do spraw wewnętrznych, po zasięgnięciu opinii Szefa ABW, informując o tym niezwłocznie Prezesa Rady Ministrów.

polskie albo polską infrastrukturę mieszczące się poza granicami RP, a zebrane informacje wskazują jednocześnie na nieuchronność takiego zdarzenia⁷.

Jednym z charakterystycznych elementów nowej ustawy jest wzmocnienie możliwości pomocy i współpracy Sił Zbrojnych RP z Policją i cywilnymi organami państwa oraz zwiększenie odpowiedzialności i udziału różnych formacji Wojska Polskiego w zwalczaniu zdarzeń o charakterze terrorystycznym. Szczególna rola w tym zakresie przypadła Żandarmerii Wojskowej.

Zadania Żandarmerii Wojskowej

Żandarmeria Wojskowa (dalej „ŻW”) jest wyodrębnioną i wyspecjalizowaną służbą wchodzącą w skład Sił Zbrojnych RP. Posiada bogatą tradycję i historię sięgającą do początków XIX wieku. Została oficjalnie reaktywowana 1 września 1990 roku⁸. Początkowo przepisy dotyczące funkcjonowania ŻW znalazły się w znowelizowanej 25 października 1991 roku ustawie o powszechnym obowiązku obrony⁹. Obecnie zaś podstawy prawne działalności ŻW reguluje ustawa z dnia 24 sierpnia 2001 roku o Żandarmerii Wojskowej i wojskowych organach porządkowych¹⁰ (dalej „ustawa o ŻW”). Zgodnie z jej przepisami ŻW jest właściwa m.in. wobec: żołnierzy pełniących czynną służbę wojskową, żołnierzy niebędących w czynnej służbie wojskowej w czasie noszenia przez nich mundurów oraz odznak i oznak wojskowych, pracowników zatrudnionych w jednostkach wojskowych¹¹, osób przebywających na

⁷ W przypadku zagrożenia wystąpieniem zdarzenia o charakterze terrorystycznym dotyczącego systemów teleinformatycznych organów administracji publicznej lub systemów teleinformatycznych wchodzących w skład infrastruktury krytycznej albo w przypadku wystąpienia takiego zdarzenia ustawa dopuszcza również wprowadzenia jednego z czterech stopni alarmowych CRP.

⁸ Zgodnie z rozkazem Ministra Obrony Narodowej Nr Pf-42/Org. z 18 kwietnia 1990 roku i Zarządzeniem Szefa Sztabu Generalnego WP Nr 062/Org. z 15 czerwca 1990 roku, w których określono strukturę organizacyjną oraz skład ilościowy jednostek Żandarmerii Wojskowej.

⁹ Projekt ustawy o działaniach antyterrorystycznych (Druk sejmowy nr 516, VIII kadencja Sejmu RP) art. 15.

¹⁰ Ustawa z dnia 24 sierpnia 2001 r. o Żandarmerii Wojskowej i wojskowych organach porządkowych (Dz.U. 2001 Nr 123 poz. 1353 z późn. zm.).

¹¹ W związku z ich zachowaniem się podczas pracy w tych jednostkach oraz w związku z popełnieniem przez nich czynu zabronionego przez ustawę pod groźbą kary, wiążącego się z tym zatrudnieniem.

terenach lub w obiektach jednostek wojskowych oraz innych osób podlegających orzecznictwu sądów wojskowych¹².

Do głównych zadań Żandarmerii Wojskowej należy m.in.

- zapewnianie przestrzegania dyscypliny wojskowej,
- ochranianie porządku publicznego na terenach i obiektach jednostek wojskowych oraz w miejscach publicznych,
- ochranianie życia i zdrowia ludzi oraz mienia wojskowego przed zamachami naruszającymi te dobra,
- wykrywanie przestępstw i wykroczeń, popełnionych przez osoby w stosunku do których ŻW jest właściwa, ujawnianie i ściganie ich sprawców oraz ujawnianie i zabezpieczanie dowodów tych przestępstw i wykroczeń,
- współdziałanie z polskimi oraz zagranicznymi organami i służbami właściwymi w sprawach bezpieczeństwa i porządku publicznego oraz policjami wojskowymi,
- zwalczanie klęsk żywiołowych, nadzwyczajnych zagrożeń środowiska i likwidowanie ich skutków oraz czynne uczestniczenie w akcjach poszukiwawczych, ratowniczych i humanitarnych, mających na celu ochronę życia i zdrowia oraz mienia.

Żandarmeria Wojskowa wykonuje swoje zadania m.in. przez:

- kontrolowanie przestrzegania dyscypliny wojskowej oraz porządku publicznego,
- wykonywanie czynności operacyjno-rozpoznawczych,
- wykonywanie czynności procesowych w zakresie i na zasadach przewidzianych w przepisach o postępowaniu karnym i skarbowym,
- poszukiwanie sprawców przestępstw i wykroczeń oraz zaginionych żołnierzy, a także poszukiwanie utraconych przez jednostki wojskowe: broni, amunicji, materiałów wybuchowych i innego mienia wojskowego oraz materiałów zawierających informacje niejawne,
- wykonywanie kontroli ruchu drogowego, pilotowanie kolumn wojskowych oraz kierowanie ruchem drogowym, w zakresie i na zasadach przewidzianych w przepisach o ruchu drogowym i o drogach publicznych, konwojowanie osób, dokumentów i mienia wojskowego,
- asystowanie przy czynnościach egzekucyjnych, w zakresie i na zasadach przewidzianych w przepisach o postępowaniu cywilnym i o postępowaniu egzekucyjnym w administracji,

¹² Ustawa o ŻW art. 3.

- współuczestniczenie w zapewnieniu prawa i porządku podczas trwania imprez masowych przeprowadzanych na terenach i obiektach jednostek wojskowych oraz z udziałem wojska,
- kontrolowanie ochrony mienia wojskowego, a w szczególności przechowywania uzbrojenia i środków bojowych,
- wykonywanie czynności ochronnych w stosunku do uprawnionych osób, a także zabezpieczanie pobytu w jednostkach wojskowych osób zajmujących kierownicze stanowiska państwowe i delegacji zagranicznych¹³.

Żandarmeria Wojskowa wykonuje zadania należące do jej kompetencji na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej, zaś poza jej granicami może realizować swoje czynności w stosunku do żołnierzy polskich i innych osób podległych orzecznictwu polskich sądów wojskowych oraz do polskich pracowników zatrudnionych za granicą w polskich jednostkach wojskowych i w polskich przedstawicielstwach wojskowych.

Dowódcą ŻW jest Komendant Główny Żandarmerii Wojskowej, który podlega bezpośrednio Ministrowi Obrony Narodowej oraz jest przez niego powoływany i odwoływany. Żandarmerię Wojskową tworzą Komenda Główna ŻW, terenowe jednostki organizacyjne ŻW (Oddział Mazowiecki, Oddziały w Bydgoszczy, Elblągu, Krakowie, Szczecinie, Żaganiu i Oddział Zabezpieczenia) i specjalistyczne jednostki organizacyjne ŻW (Oddziały Specjalne w Warszawie i Mińsku Mazowieckim oraz Centrum Szkolenia w Mińsku Mazowieckim)¹⁴. Ponadto Żandarmeria Wojskowa składa się z trzech pionów funkcjonalnych: dochodzeniowo-śledczego, prewencyjnego oraz administracyjno-logistyczno-technicznego.

Przeciwdziałanie zdarzeniom o charakterze terrorystycznym

Mimo że do czasu uchwalenia w 2016 roku ustawy o działaniach antyterrorystycznych, ŻW nie miała wśród swoich ustawowych zadań przeciwdziałania i zwalczania terroryzmu, to wykonywała takie działania¹⁵. Świadczy o tym m.in.

¹³ Ibidem, art. 4 ust. 1 i 2.

¹⁴ Zarządzenie Nr 57 Ministra Obrony Narodowej z dnia 26 października 2010 r. w sprawie terenowych jednostek organizacyjnych Żandarmerii Wojskowej (Dz. Urz. MON 2010 poz. 264, 2011 poz. 171, 2014 poz. 318 oraz z 2015 poz. 108 i 311, 2016 171).

¹⁵ Zob. więcej na temat działań Żandarmerii Wojskowej w zakresie zwalczania terroryzmu przed wejściem w życie ustawy o działaniach antyterrorystycznych – J. Stelmach, *Żandarmeria Wojskowa w narodowym systemie przeciwdziałania zagrożeniu terroryzmem*,

fakt wskazania Żandarmerii Wojskowej ważnego miejsca w polskim systemie antyterrorystycznym. W przyjętym uchwałą Rady Ministrów 9 grudnia 2014 roku dokumencie Narodowy Program Antyterrorystyczny na lata 2015–2019 znalazło się sformułowanie: „Istotną rolę w kontekście działań antyterrorystycznych oraz zarządzania kryzysowego odgrywa również Żandarmeria Wojskowa, której kompetencje obejmują m.in. zapewnienie ochrony porządku publicznego na terenach i obiektach jednostek wojskowych oraz w miejscach publicznych, a także wykonywanie czynności ochronnych w stosunku do uprawnionych osób oraz mienia wojskowego przed zamachami naruszającymi te dobra (w tym fizyczne zwalczanie terroryzmu)”¹⁶. Z kolei w decyzji nr 419 Ministra Obrony Narodowej z dnia 30 października 2015 roku w sprawie systemu wymiany informacji o zagrożeniach terrorystycznych w resorcie obrony narodowej (a więc w dokumencie przyjętym jeszcze przed uchwaleniem ustawy o działaniach antyterrorystycznych) określono zasady współpracy oraz zadania jednostek i komórek organizacyjnych resortu obrony narodowej w ramach funkcjonowania Żandarmerii Wojskowej w systemie ochrony antyterrorystycznej Rzeczypospolitej Polskiej, koordynowanym przez Centrum Antyterrorystyczne Agencji Bezpieczeństwa Wewnętrznego. W decyzji wyszczególniono, że zdarzeniami mogącymi wskazywać na możliwość wystąpienia zagrożenia o charakterze terrorystycznym, o których powinna być informowana Żandarmeria Wojskowa są m.in.: zamach z użyciem urządzenia wybuchowego, zamach z użyciem broni palnej, uprowadzenie osób, w tym za granicą, zajęcie obiektu lub środka transportu, w tym również z przetrzymywaniem zakładników, uprowadzenie środka transportu w komunikacji: lądowej, wodnej lub lotniczej, zamach z użyciem statku powietrznego, któremu nadano status „RENEGADE”, zamach z użyciem statku lub obiektu pływającego, któremu nadano status „MARITIME RENEGADE”, zamach z zastosowaniem środków: biologicznych, chemicznych lub promieniotwórczych, atak cyberterrorystyczny, atak na infrastrukturę krytyczną¹⁷.

Jednak dopiero ustawa o działaniach antyterrorystycznych (w której znove-lizowano również przepisy ustawy o ŻW) dodała jako zadanie Żandarmerii Wojskowej prowadzenie działań antyterrorystycznych na obszarach lub w obiektach

„Zeszyty Naukowe Wyższa Szkoła Oficerska Wojsk Lądowych im. gen. T. Kościuszki” 2013, nr 3, s. 51–62.

¹⁶ Uchwała nr 252 Rady Ministrów z dnia 9 grudnia 2014 r. w sprawie „Narodowego Programu Antyterrorystycznego na lata 2015–2019” (M.P. 2014 poz. 1218).

¹⁷ Decyzja nr 419 Ministra Obrony Narodowej z dnia 30 października 2015 r. w sprawie systemu wymiany informacji o zagrożeniach terrorystycznych w resorcie obrony narodowej (Dz.Urz. MON 2015 poz. 294).

należących do komórek i jednostek organizacyjnych podległych Ministrowi Obrony Narodowej lub przez niego nadzorowanych albo administrowanych przez te komórki i jednostki organizacyjne¹⁸.

Żandarmeria Wojskowa posiada szereg uprawnień, dzięki którym może skutecznie wykonywać zadanie zwalczanie terroryzmu w zakresie swoich kompetencji. Należą do nich zwłaszcza czynności operacyjno-rozpoznawcze oraz dochodzeniowo-śledcze. Może m.in. wykonywać kontrolę operacyjną (za zgodą wojskowego sądu okręgowego¹⁹) prowadzoną niejawnie i polegającą na uzyskiwaniu i utrwalaniu:

- treści rozmów prowadzonych przy użyciu środków technicznych, w tym za pomocą sieci telekomunikacyjnych;
- obrazu lub dźwięku osób z pomieszczeń, środków transportu lub miejsc innych niż miejsca publiczne;
- treści korespondencji, w tym korespondencji prowadzonej za pomocą środków komunikacji elektronicznej;
- danych zawartych w informatycznych nośnikach danych, telekomunikacyjnych urządzeniach końcowych, systemach informatycznych i teleinformatycznych;
- uzyskiwaniu dostępu i kontroli zawartości przesyłek²⁰.

Ponadto Żandarmeria Wojskowa w ramach wykonywania czynności operacyjno-rozpoznawczych może skorzystać z:

- zakupu kontrolowanego – nabycia, zbycia lub przejęcia w sposób niejawny przedmiotów pochodzących z przestępstwa, ulegających przepadkowi, albo których wytwarzanie, posiadanie, przewożenie lub którymi obrót są zabronione,
- kontrolowanego przyjęcia lub wręczenia korzyści majątkowej,
- przesyłki niejawnie kontrolowanej – niejawnego nadzorowania wytwarzania, przemieszczania, przechowywania i obrotu przedmiotami przestępstwa w celu udokumentowania przestępstw²¹.

¹⁸ Ustawa o działaniach antyterrorystycznych art. 37 ust. 1.

¹⁹ Kontrolę operacyjną zarządza w drodze postanowienia wojskowy sąd okręgowy, gdy inne środki okazały się bezskuteczne albo będą na pisemny wniosek Komendanta Głównego ŻW, złożony po uzyskaniu pisemnej zgody Prokuratora Generalnego, lub na pisemny wniosek komendanta oddziału Żandarmerii Wojskowej, złożony po uzyskaniu zgody Komendanta Głównego Żandarmerii Wojskowej i pisemnej zgody właściwego zastępcy prokuratora okręgowego do spraw wojskowych.

²⁰ Ustawa o ŻW art. 31.

²¹ Ibidem, art. 32 i 33.

Ważnym uprawnieniem Żandarmerii Wojskowej w przeciwdziałaniu zdarzeniom o charakterze terrorystycznym jest również dostęp do danych osobowych w tym tzw. danych wrażliwych. ŻW może pobierać, gromadzić i wykorzystywać w celach wykrywawczych i identyfikacyjnych odciski linii papilarnych, zdjęcia oraz dane osobowe, w tym ujawniające pochodzenie etniczne, przynależność wyznaniową oraz dane o stanie zdrowia, osób podejrzanych o popełnienie przestępstw ściganych z oskarżenia publicznego, a także osób o nieustalonej tożsamości lub usiłujących ukryć swoją tożsamość, bez zgody i wiedzy osoby, której dane dotyczą. Ponadto ŻW może korzystać z informacji o osobie, w tym danych osobowych uzyskanych przez uprawnione organy, służby i instytucje państwowe w wyniku wykonywania czynności operacyjno-rozpoznawczych lub prowadzenia kontroli operacyjnej bez wiedzy i zgody osoby, której dane dotyczą²².

Należy też zaznaczyć, że ustawa o działaniach terrorystycznych poszerzyła kompetencje Żandarmerii Wojskowej w zakresie profilaktyki przeciwdziałania zdarzeniom o charakterze terrorystycznym. W przypadku wprowadzenia drugiego (lub wyższego) stopnia alarmowego ŻW dokonuje sprawdzenia zabezpieczeń obiektów na obszarze objętym stopniem alarmowym w obiektach należących do komórek i jednostek organizacyjnych podległych Ministrowi Obrony Narodowej lub przez niego nadzorowanych albo administrowanych przez te komórki i jednostki organizacyjne²³. Jest to analogiczne uprawnienie do tego, które posiada Policja w stosunku do obiektów infrastruktury krytycznej.

Natomiast w przypadku wprowadzenia stopnia alarmowego Szef Agencji Bezpieczeństwa Wewnętrznego powołuje sztab koordynacyjny, w skład, którego wchodzi przedstawiciele wyznaczeni przez służby specjalne oraz inne podmioty w tym żołnierze Żandarmerii Wojskowej. Do zadań sztabu koordynacyjnego należy rekomendowanie zmiany lub odwołania stopnia alarmowego oraz form i zakresu współdziałania służb i organów wchodzących w skład sztabu koordynacyjnego i biorących udział w jego pracach²⁴.

²² Ibidem, art. 29.

²³ Ustawa o działaniach antyterrorystycznych art. 12 ust. 1 pkt. 2.

²⁴ Ibidem, art. 17.

Działania kontrterrorystyczne na miejscu zdarzenia

Ustawa o działaniach terrorystycznych w istotny sposób wzmocniła też uprawnienia Żandarmerii Wojskowej w działaniach antyterrorystycznych na miejscu zdarzenia²⁵, w tym również w zakresie działań kontrterrorystycznych²⁶.

W przypadku zaistnienia zdarzenia o charakterze terrorystycznym ważna rola przypada osobie kierującej działaniami antyterrorystycznymi. Minister Obrony Narodowej posiada kompetencje do wyznaczenia do tych zadań żołnierza Żandarmerii Wojskowej w przypadku zaistnienia zdarzenia na obszarach lub w obiektach należących do komórek i jednostek organizacyjnych podległych Ministrowi Obrony Narodowej lub przez niego nadzorowanych albo administrowanych przez te komórki i jednostki organizacyjne. Natomiast w przypadkach niecierpiących zwłoki uprawnienie to przysługuje Komendantowi Głównemu Żandarmerii Wojskowej, co może mieć decydujące znaczenie, gdyż w przypadku działań kontrterrorystycznych liczy się przede wszystkim czas reakcji i szybkość działań.

Mając na uwadze zapewnienie bezpieczeństwa osób i mienia żołnierzy Żandarmerii Wojskowej wyznaczony jako osoba kierująca działaniami antyterrorystycznymi na miejscu zdarzenia o charakterze terrorystycznym może m.in.:

- zarządzić ewakuację osób lub mienia z miejsca zdarzenia do wskazanego miejsca, obiektu lub obszaru;
- wprowadzić zakaz przebywania osób postronnych w miejscu zdarzenia i w jego pobliżu a także wstrzymać ruch pieszych;
- wstrzymać albo ograniczyć ruch drogowy oraz kolejowy w miejscu zdarzenia lub w jego otoczeniu, a także kursowanie środków publicznego transportu zbiorowego;
- zażądać od odpowiednich organów wstrzymania albo ograniczenia ruchu jednostek pływających w porcie lub akwenie będącym miejscem zdarzenia lub akwenie

²⁵ Ustawa o działaniach antyterrorystycznych definiuje miejsce zdarzenia o charakterze terrorystycznym jako przestrzeń otwartą lub zamkniętą, w której nastąpiło zdarzenie o charakterze terrorystycznym lub w której wystąpił lub miał wystąpić jego skutek, oraz przestrzeń, w której występują zagrożenia związane ze zdarzeniem o charakterze terrorystycznym. Ibidem, art. 2 ust. 6.

²⁶ Przez działania kontrterrorystyczne w rozumieniu ustawy o działaniach antyterrorystycznych należy rozumieć działania wobec sprawców, osób przygotowujących lub pomagających w dokonaniu przestępstwa o charakterze terrorystycznym, prowadzone w celu wyeliminowania bezpośredniego zagrożenia życia, zdrowia lub wolności osób lub mienia przy wykorzystaniu specjalistycznych sił i środków oraz specjalistycznej taktyki działania. Ibidem, art. 2 ust. 2.

- sąsiadującym oraz wstrzymania albo ograniczenia ruchu lotniczego na lotnisku będącym miejscem zdarzenia;
- żądać nieodpłatnego korzystania z nieruchomości lub nieodpłatnego przejęcia do używania ruchomości (w tym środków transportu), a także przedmiotów i urządzeń, koniecznych do przeprowadzenia działań kontrterrorystycznych;
 - żądać udzielenia pomocy od instytucji, organizacji, przedsiębiorców i osób fizycznych lub wydawać im polecenia zmierzające do minimalizacji lub usunięcia skutków zdarzenia o charakterze terrorystycznym²⁷.

W przypadku konieczności podjęcia działań kontrterrorystycznych ustawa wprowadza możliwość utworzenia „grupy kontrterrorystycznej” w skład której wchodzi żołnierze Żandarmerii Wojskowej lub Sił Zbrojnych RP²⁸. Kierujący działaniami antyterrorystycznymi na miejscu zdarzenia może podjąć decyzję o specjalnym użyciu broni przez grupę kontrterrorystyczną przeciwko osobie dokonującej zamachu albo przetrzymującej zakładnika, którego skutkiem może być śmierć lub bezpośrednie zagrożenie życia lub zdrowia tej osoby. Specjalne użycie broni może być zastosowane, jeżeli jest to niezbędne do przeciwdziałania bezpośredniemu, bezprawnemu, gwałtownemu zamachowi na życie lub zdrowie człowieka lub do uwolnienia zakładnika, a użycie broni palnej w sposób wyrządzający możliwie najmniejszą szkodę jest niewystarczające i przeciwdziałanie takiemu zamachowi lub uwolnienie zakładnika w inny sposób nie jest możliwe. Po otrzymaniu decyzji dowódca grupy kontrterrorystycznej może wydać rozkaz specjalnego użycia broni określając cel i sposób jego użycia.

Trzeba zaznaczyć, że Żandarmeria Wojskowa posiada zasoby do uczestniczenia w akcjach kontrterrorystycznych. W ramach ŻW funkcjonują bowiem jednostki oddziałów specjalnych²⁹. Do ich zadań należy m.in. zapewnienie wsparcia oddziałom i pododdziałom Sił Zbrojnych RP wydzielanych do użycia w sytuacjach kryzysowych wynikających z zagrożeń terrorystycznych, w celu: przeciwdziałania atakowi terrorystycznemu na lądzie i z powietrza, przeciwdziałania atakowi terroru biologicznego oraz likwidacji skutków terroru radiologicznego i chemicznego.

²⁷ Ibidem, art. 18 ust. 2 i art. 20.

²⁸ Ibidem, art. 23. W przypadku udzielania pomocy Policji przez oddziały i pododdziały Sił Zbrojnych RP w skład grupy kontrterrorystycznej mogą wchodzić również funkcjonariusze Policji, Straży Granicznej, Agencji Bezpieczeństwa Wewnętrznego. Osobą kierującą działaniami na miejscu zdarzenia jest zawsze w takim przypadku funkcjonariusz Policji wyznaczony przez organ koordynujący.

²⁹ Zob. więcej na temat historii, zadań i roli oddziałów specjalnych ŻW w książce B. Pacek, *Oddziały specjalne Żandarmerii Wojskowej*, Warszawa 2007.

Żołnierze Żandarmerii Wojskowej (w tym żołnierze oddziałów specjalnych ŻW) mogą być użyci do działań poza granicami państwa. Minister Obrony Narodowej, we współpracy z ministrem właściwym do spraw zagranicznych, koordynuje działania właściwych służb i organów w przypadku zdarzenia o charakterze terrorystycznym poza granicami Rzeczypospolitej Polskiej, wymierzonego przeciwko personelowi lub mieniu Sił Zbrojnych RP (może to dotyczyć m.in. Polskich Kontyngentów Wojskowych).

Współdziałanie z innymi służbami

Żandarmeria Wojskowa wykonując zadania w ramach swoich ustawowych kompetencji, w tym przeciwdziałania terroryzmowi, współpracuje z innymi służbami odpowiedzialnymi za bezpieczeństwo państwa.

Przykładem może być koordynacja działań z Biurem Ochrony Rządu, która wynika z faktu, że Żandarmeria Wojskowa wykonuje czynności ochronne w stosunku do:

- Ministra Obrony Narodowej,
- Prezydenta RP, Marszałka Sejmu, Marszałka Senatu i Prezesa Rady Ministrów wyłącznie podczas ich pobytu na terenie jednostek wojskowych,
- członków wojskowych delegacji zagranicznych przebywających na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej,
- innych osób oraz delegacji ochranianych przez Biuro Ochrony Rządu podczas ich pobytu na terenie jednostek wojskowych.

Żandarmeria Wojskowa wykonuje czynności ochronne m.in. w formie ochrony bezpośredniej, ochrony w miejscach pracy, ochrony w miejscach czasowego pobytu, pilotowania kolumn pojazdów, rozpoznania pirotechniczno-radiologicznego, ochrony sanitarnej żywienia, czynności rozpoznawczych i prewencyjnych wobec obsługi prasowej i radiowo-telewizyjnej³⁰. Tym samym współpraca BOR z ŻW jest niezbędna do skutecznego wykonywania tych zadań.

Ponadto Żandarmeria Wojskowa jest właściwa w odniesieniu do ochraniania porządku publicznego na terenach i obiektach jednostek wojskowych czy życia i zdrowia ludzi oraz mienia wojskowego przed zamachami naruszającymi te dobra.

³⁰ Rozporządzenie Ministra Obrony Narodowej z dnia 28 grudnia 2001 r. w sprawie osób, w stosunku do których Żandarmeria Wojskowa wykonuje czynności ochronne, oraz zakresu i trybu współdziałania Żandarmerii Wojskowej z Biurem Ochrony Rządu. (Dz.U. 2014 poz. 277).

Jednak ŻW może także udzielać wsparcia innym służbom mundurowym w celu ochrony bezpieczeństwa i porządku publicznego (w tym także zabezpieczenia przed atakami terrorystycznymi). Reguluje to kilka aktów prawnych rangi ustawowej. Są to:

- Ustawa o działaniach antyterrorystycznych która wprowadza taką możliwość w przypadku wprowadzenia trzeciego lub czwartego stopnia alarmowego, jeżeli użycie Policji okaże się niewystarczające lub może okazać się niewystarczające³¹.
- Ustawa o Policji która zezwala na użycie żołnierzy Żandarmerii Wojskowej do udzielenia pomocy Policji w razie zagrożenia bezpieczeństwa i porządku publicznego, jeżeli siły Policji są niewystarczające lub mogą okazać się niewystarczające do wykonania ich zadań w zakresie ochrony bezpieczeństwa i porządku publicznego³².
- Ustawa o Straży Granicznej przewiduje udzielenie pomocy Straży Granicznej przez żołnierzy Żandarmerii Wojskowej w przypadku zagrożenia bezpieczeństwa lub porządku publicznego w zasięgu terytorialnym przejścia granicznego oraz w strefie nadgranicznej, jeżeli siły Straży Granicznej są niewystarczające lub mogą okazać się niewystarczające do wykonania ich zadań w zakresie ochrony bezpieczeństwa i porządku publicznego lub uzasadnia to stopień zagrożenia³³.

Żandarmeria Wojskowa udzielając pomocy innym służbom w celu ochrony bezpieczeństwa i porządku publicznego (w tym np. zabezpieczeniu imprez masowych przed atakami terrorystycznymi) posiada uprawnienie do zniszczenia, unieruchomienia lub przejęcia kontroli nad bezzałogowym statkiem powietrznym w przypadku, gdy m.in. stwarza on uzasadnione podejrzenie, że może zostać użyty jako środek ataku terrorystycznego³⁴.

Należy też podkreślić, że Żandarmeria Wojskowa współpracuje również z innymi organami i instytucjami odpowiedzialnymi za przeciwdziałanie i zwal-

³¹ Decyzję podejmuje Minister Obrony Narodowej, na wniosek ministra właściwego do spraw wewnętrznych określający zakres i formę pomocy oraz informuje o tym niezwłocznie Prezydenta RP i Prezesa Rady Ministrów.

³² Decyzję podejmuje Prezes Rady Ministrów, na wniosek ministra właściwego do spraw wewnętrznych uzgodniony z Ministrem Obrony Narodowej. Ustawa z dnia 6 kwietnia 1990 r. o Policji (Dz.U. 1990 Nr 30 poz. 179, z późn. zm.). art. 18a.

³³ Decyzję podejmuje Prezes Rady Ministrów, na wniosek ministra właściwego do spraw wewnętrznych uzgodniony z Ministrem Obrony Narodowej. Ustawa z dnia 12 października 1990 r. o Straży Granicznej, art. 11d.

³⁴ Ustawa z dnia 3 lipca 2002 r. Prawo lotnicze (Dz.U. 2002 Nr 130 poz. 1112 z późn. zm.) art. 126a.

czanie terroryzmu m.in. Centrum Antyterrorystyczne Agencji Bezpieczeństwa Wewnętrznego (CAT ABW), które zapewnia koordynację działań w zakresie analityczno-informacyjnym podejmowanych przez jednostki odpowiedzialne za ochronę antyterrorystyczną Polski. Zaś Komendant Główny Żandarmerii Wojskowej (lub jego zastępca) jest stałym członkiem Międzyresortowego Zespołu do Spraw Zagrożeń Terrorystycznych.

Podsumowanie

Żandarmeria Wojskowa jest formacją stworzoną przede wszystkim do realizacji zadań policyjnych w Siłach Zbrojnych RP. Jednak ze względu na swoje kompetencje była również wykorzystywana do zadań przeciwdziałania i zwalczania zdarzeń o charakterze terrorystycznym. Świadczą o tym m.in. zapisy Narodowego Programu Antyterrorystycznego na lata 2015-2019 czy też zarządzenia i decyzje Ministra Obrony Narodowej w zakresie działań antyterrorystycznych ŻW.

Uchwalenie ustawy o działaniach antyterrorystycznych w 2016 roku w istotnym zakresie wzmocniło rolę Żandarmerii Wojskowej w zwalczaniu terroryzmu. Przede wszystkim wpisano wprost do zadań ŻW prowadzenie działań antyterrorystycznych na obszarach lub w obiektach należących do komórek i jednostek organizacyjnych podległych Ministrowi Obrony Narodowej.

Ponadto otrzymała ona ważne kompetencje w przypadku zaistnienia zdarzenia o charakterze terrorystycznym na obszarach lub w obiektach podległych MON (w takim zakresie jakie posiada Policja w stosunku do pozostałych obiektów w Polsce). Co wiąże się m.in. z wyznaczeniem przez Ministra Obrony Narodowej żołnierza ŻW do kierowania działaniami na miejscu zdarzenia.

Dodatkowo ustawa zwiększyła uprawnienia ŻW z zakresie fizycznego zwalczania terroryzmu. Żołnierze Żandarmerii Wojskowej mogą wchodzić w skład grupy kontrterrorystycznej oraz posiadają prawo do „specjalnego użycia broni” przeciwko osobie dokonującej zamachu albo przetrzymującej zakładnika, którego skutkiem może być śmierć lub bezpośrednie zagrożenie życia lub zdrowia tej osoby.

W związku ze zwiększeniem zagrożenia terrorystycznego w krajach Europy Zachodniej wyraźnie widać tendencje do coraz większego zaangażowania sił zbrojnych w działania związane z zapewnieniem bezpieczeństwa wewnętrznego państwa i pomocy innym służbom mundurowym oraz organom cywilnym. Wydaje się więc, że rola policji wojskowych (również polskiej Żandarmerii Wojskowej) będzie w tym zakresie coraz większa.

Bibliografia

1. Bąk T., *Systemy antyterrorystyczne państw Unii Europejskiej*, Rzeszów-Szczecin 2015.
2. Pacek B., *Oddziały specjalne Żandarmerii Wojskowej*, Warszawa 2007.
3. Pacek B., *Żandarmeria Wojskowa*, Toruń 2006.
4. Stelmach J., *Żandarmeria Wojskowa w narodowym systemie przeciwdziałania zagrożeniu terroryzmem*, „Zeszyty Naukowe Wyższa Szkoła Oficerska Wojsk Lądowych im. gen. T. Kościuszki” 2013, nr 3.

Akty prawne

1. Decyzja nr 419 Ministra Obrony Narodowej z dnia 30 października 2015 r. w sprawie systemu wymiany informacji o zagrożeniach terrorystycznych w resorcie obrony narodowej (Dz.Urz. MON 2015 poz. 294).
2. Rozporządzenie Ministra Obrony Narodowej z dnia 28 grudnia 2001 r. w sprawie osób, w stosunku do których Żandarmeria Wojskowa wykonuje czynności ochronne, oraz zakresu i trybu współdziałania Żandarmerii Wojskowej z Biurem Ochrony Rządu (Dz.U. 2014 poz. 277).
3. Uchwała nr 252 Rady Ministrów z dnia 9 grudnia 2014 r. w sprawie „Narodowego Programu Antyterrorystycznego na lata 2015–2019” (M.P. 2014 poz. 1218).
4. Ustawa z dnia 3 lipca 2002 r. Prawo lotnicze (Dz.U. 2002 Nr 130 poz. 1112 z późn. zm.).
5. Ustawa z dnia 6 kwietnia 1990 r. o Policji (Dz.U. 1990 Nr 30 poz. 179, z późn. zm.).
6. Ustawa z dnia 10 czerwca 2016 r. o działaniach antyterrorystycznych (Dz. U. z 2016 r. poz. 904).
7. Ustawa z dnia 12 października 1990 r. o Straży Granicznej.
8. Ustawa z dnia 24 sierpnia 2001 r. o Żandarmerii Wojskowej i wojskowych organach porządkowych (Dz.U. 2001 Nr 123 poz. 1353 z późn. zm.).
9. Ustawa z dnia 25 października 1991 r. o zmianie ustawy o powszechnym obowiązku obrony Polskiej Rzeczypospolitej Ludowej oraz niektórych innych ustaw (Dz.U. 1991 Nr 113 poz. 491).
10. Zarządzenie Nr 57 Ministra Obrony Narodowej z dnia 26 października 2010 r. w sprawie terenowych jednostek organizacyjnych Żandarmerii Wojskowej (Dz. Urz. MON 2010 poz. 264, 2011 poz. 171, 2014 poz. 318 oraz z 2015 poz. 108 i 311, 2016 171).

THE ROLE OF MILITARY GENDARMERIE IN THE FIGHT AGAINST TERRORISM AFTER PASSING THE ANTI-TERRORISM ACT

Keywords: *Military Gendarmerie, Polish Armed Forces, anti-terrorism, anti-terrorism law, defence law*

ABSTRACT

The article presents an analysis of the tasks of the Military Gendarmerie in anti-terrorism and counterterrorism activities. The anti-terrorism law passed by the polish parliament in 2016 significantly strengthened the position of the Military Gendarmerie. New law solutions have contributed to a more effective cooperation between the Polish Armed Forces and the Police and other services responsible for state security.